

**ФОРМУВАННЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ШКОЛЯРІВ
У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ЗМІСТУ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “МИСТЕЦТВО”**

УДК 37.016:7/37.015.31.27

DOI:

Тетяна Мартинюк, доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
ДВНЗ “Університет Григорія Сковороди в Переяславі”

**ФОРМУВАННЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ШКОЛЯРІВ
У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ЗМІСТУ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “МИСТЕЦТВО”**

У статті розглянуто формування християнського світогляду майбутніх вчителів інтегрованого курсу “Мистецтво”. Актуалізується твердження щодо використання на заняттях поєднання образотворчих творів з духовною музикою. Визначено, що професійна майстерність Андрія Дем’янука в супроводі з духовними музичними творами володіють безмежним виховним потенціалом для формування духовних цінностей і християнського світогляду шкільної та студентської молоді.

Ключові слова: християнський світогляд; іконографія Божої Матері; музичний твір; виховний потенціал; А.Л. Дем’янук.

Літ. 8.

Tetiana Martyniuk, Doctor of Science (Art History), Professor,
Head of the Art Disciplines and Teaching Methods Department
SHEI “Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav”

**FORMATION OF PUPILS’ CHRISTIAN WORLDVIEW IN THE PROCESS
OF LEARNING THE CONTENTS OF THE INTEGRATED COURSE “ART”**

In the article it is raised the problem of the pupils’ and future Art teachers’ spiritual development in the context of the Christian worldview formation, which is based on the phenomenon of faith. It is noted that the Christian worldview formation effectively takes place in the process of studying the subjects and disciplines of the artistic direction based on the awareness of the traditions of sacred art, its ideas, symbols, styles embodied in the works of masters of the past and present in combination with spiritual musical compositions.

The art of the Ukrainian icon is a unique phenomenon of world culture, which today attracts the attention of artists, theologians, specialists in various humanitarian sciences. The creative portrait of an outstanding modern icon painter, Candidate of Art History, Associate Professor of Ivan Franko National University of Lviv Andriy Demianchuk is presented. The artist’s work is a prayer, a new Renaissance (D. Stepanyk), a unique embodiment of the images of Christ, the Mother of God, and a host of saints illuminated by Divine light. The painter’s biography is presented in the context of the idea of faith. The features of the artist’s scientific approach to the art of icon painting are described. The peculiarities of the embodiment of the iconography of the Mother of God and the content of the master’s icon technology are considered. Photo materials of some icons of the cycle of the Mother of God by an outstanding Ukrainian master are presented.

It is proven that the visual works of A.L. Demianchuk have a powerful educational potential of the religious, artistic, categorical content of the iconography of the Mother of God. It was determined that in combination with spiritual musical compositions, the iconography of the Ukrainian artist can be used in classes in the teaching of the integrated course “Art” in the conditions of general secondary education institution, during the future Art teachers’ training.

Summarizing the above mentioned, it should be said that the highly artistic works of Andriy Demianchuk, accompanied by spiritual music, have unlimited educational potential for the formation of spiritual values and the Christian worldview of school and student youth.

Keywords: Christian worldview; iconography of the Mother of God; musical composition; educational potential; A.L. Demianchuk.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції професійної мистецької педагогічної освіти актуалізують завдання духовного розвитку школярів, майбутніх вчителів мистецтва, зокрема, у площині формування християнського світогляду, який базується на феномені віри. В умовах переосмислення людством наслідків глобалізованої, інформатизованої культури особливого звучання набувають проблеми формування духовних цінностей, які збагачують систему загальнолюдських цінностей і у педагогічному аспекті володіють потужним виховним потенціалом. Актуальність

формування християнського світогляду у молоді як педагогічного феномену сьогодні набула державного звучання, що підтверджують матеріали Міністерства освіти і науки України та Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій, де порушуються питання релігійного виховання підростаючого покоління.

На нашу думку, формування християнського світогляду засобами мистецьких духовних творів може ефективно відбуватися на предметах мистецького спрямування у ЗЗСО та дисциплінах підготовки майбутніх вчителів мистецтва у ЗВО, передусім на

основі вивчення традицій сакрального мистецтва – його ідей, символів, стилів тощо, втілених у творчості майстрів минулого і сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Унікальним явищем світової культури є мистецтво української ікони, яке сьогодні привертає увагу митців, богословів, фахівців різних гуманітарних наук (В. Александрович, Я. Креховецький, В. Лазарев, Н. Кондаков, П. Курінний, В. Овсійчук, В. Откович, Д. Степовик, В. Ярема та ін.). Незважаючи на наявність публікацій з мистецтва української ікони, актуальним залишається наукове осмислення інтеграції образотворчого і музичного мистецтв у духовному розвитку школярів, у підготовці майбутніх вчителів мистецтва.

Мета статті – висвітлення виховного потенціалу релігійного, мистецького, категоріального змісту іконографії Божої Матері видатного українського іконописця Андрія Дем'янчука у поєднанні з духовною музикою.

Виклад основного матеріалу. Однією зі знакових постатей української національної культури є видатний сучасний художник, кандидат мистецтвознавства, доцент Львівського національного університету ім. Івана Франка – Андрій Дем'янчук. Біографічні відомості про А.Л. Дем'янчука ілюструють шлях сходження особистості до головної місії життя – втілювати Боже, молитися і мовою мистецтва привертати людей до Бога й молитви.

Корінний львів'янин, носій релігійних і мистецьких родинних традицій, Андрій Дем'янчук учень маляра С. Мельниченка – після закінчення Львівської середньої школи № 70 із золотою медаллю (1984) навчався у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва (1984–1991, нині Львівська національна академія мистецтв) і аспірантурі цього відомого закладу освіти (1991–1994). Захоплення мистецтвом ікономалярства прийшло передусім від родинного середовища, батька митця – відомого різьбяр Лєва Дем'янчука і поступово, у період професійного навчання, ставало визначальним смислом життя.

Усвідомлення майстром власної мистецької долі, цілеспрямованість і потужність творчого зростання дозволили Андрію Дем'янчук створити оригінальну манеру ікономалярства. З цього приводу Д. Степовик констатує: “Манеру Андрія нема з ким або з чим порівняти: вона в нього своя. В той же час загальною концепцією гармонії й духовної зворушливості Андрій близький до великих майстрів українських ікон минулих століть, зокрема, до Йова Кондзелевича” [8, 12]. Ця точка зору підтверджується наступними роками титанічної творчої праці майстра, поряд з якою до нього приходять наукове осмислення мистецтва ікони, з позиції категорій мистецтвознавства і Богослов'я. Цей когнітивний, а радше – духовний синтез світопізнання, пошуку іс-

тини, увиразнюється вже у роботах періоду 1998–2010 рр., коли ікони починають “жити” для людей у музеях та храмах України, Європи та Америки.

Дуже цікавою, на наш погляд, і, в певному сенсі, інноваційною стосовно мистецтвознавства, є методологія кандидатської дисертації А. Дем'янчука, а саме – поєднання історичного, порівняльного, типологічного, візуального, іконологічного, іконографічного, художньо-стилістичного, філософського методів з богословським. Відбувається методологічне сходження від конкретного до абстрактного, Вищого; від мистецтва і його артефактів, через філософське осмислення світу – до Божественного, Нескінченного. Наукові результати кандидатської дисертації, серії публікацій А.Л. Дем'янчука, серед яких – фундаментальна монографія “Як твориться українська ікона” [5] увиразнюють надзвичайно яскраву сторінку його Богошанування і творчості: іконографію Божої Матері [3].

Образ Матінки Божої обіймає особливе місце у християнському світогляді і системі сакральних цінностей. Відповідно до цього, він володіє потужним виховним потенціалом для школярів і студентів, які вивчають Богородичний цикл іконопису. Заступниця людства передусім асоціюється та сприймається як матір і початок життя. Г. Бойко зазначає: “Безсмертний образ праведної жінки-матері, який втілював у собі ідею вічного життя, ідею заступництва та спасіння, був і є чи не найулюбленишим і глибоко шанованим серед українців. Глибоко гуманістичні споконвічні традиції ставлення до жінки-матері були підхоплені й розвинені у творчості українського мистецтва” [2, 9]. Розмірковуючи над глибинним духовним смислом відтворення Андрієм Дем'янчуком Образів Божої Матері, хотілося б навести думку самого митця: “Це велика Божя ласка, дана мені як художнику, а також всім людям мистецтва, які прагнуть передати незбагненну красу Образу Божої Матері... На мою думку, всі Образи Матері Божої (навіть найгарніші) є незавершені, бо відтворити Божу красу не в людських силах” [1, 4].

На нашу думку, потужним методологічним та методичним значенням у контексті викладання інтегрованого курсу “Мистецтво” в ЗЗСО та підготовки майбутніх вчителів мистецтва є усвідомлення видатним іконописцем проблеми синтезу мистецтв, яка генерує зміст цієї дисципліни та є продуктивною для розробки інтегративної художньо-педагогічної технології на основі його творчості. Створення ним навчально-методичного посібника “Історія та синтез мистецтв” [4, 195], а також думки, висловлені під час інтерв'ювання, доводять синестетичне підґрунтя його творчості, надихання музичними образами духовних творів, молитвою у звуках.

Митець зазначає, що в музичному мистецтві існує багато високодуховних творів, які прославляють Матір Ісуса – Діву Марію. Надзвичайним є твір

Ф. Шуберта “Ave Maria”, який надихає майстра як слова молитви [1].

Андрій Дем'ячук.
Ікона Божої Матері Неустанної Помочі
(2009)

Митець зазначає, що в музичному мистецтві існує багато високодуховних творів, які прославляють Матір Ісуса – Діву Марію. Надзвичайним є твір Ф. Шуберта “Ave Maria”, який надихає майстра як слова молитви [1].

Цей музичний твір було створено композитором на німецький текст, у якому використовували лише перші два слова католицької молитви і надихав на створення видатних музичних шедеврів багатьох композиторів різних епох Ф. Ліст, В. Вавилов, М. Шпилевський, Г. Доніцетті, Палестріна, Д. Верді, А. Дворжак, Й. Брамс, Д. Россіні, К. Сен-Санс, С. Франк, Л. Керубіні, Д. Бартолато, Н. Габунія, Ф. Герреро, Л. Луцці, О. Захаренко та багато інших. Але жодний з творів на тему Аве Марія цих композиторів не є молитвою на оригінальний текст.

Ф. Шуберт присвятив його графині Софі Габріель фон Вейсенвольф. Спочатку цей вірш не мав прямого зв'язку зі всесвітньо відомою молитвою. Але проаналізувавши разом кілька перекладів музичних творів Вальтера Скотта, композитор створив власну “Ave Maria”. Твір відрізняє світлий емоційний тонус, лаконізм вираження, а також багатобарвний звукоспис м'яких тембрових тонів. Виразна, шляхетна манера виголошення слів, тонкий ліризм, витонченість хорової фактури цілком відповідають образному строю твору.

В історичному контексті Богородичного циклу ікон в українській церковній і народній традиції,

вивчення проблем візантійського канону й унікальності сакрального образотворчого мистецтва в Київській Русі, художньо-стилістичних особливостей українських ікон, теорії і практики світла і кольору в іконному малярстві, іконографії основних типів ікон Пресвятої Богородиці відповідно до богословських вимог і церковного канону доводиться статус великого пошанування у Галичині кінця XIX – початку XXI ст. ікони Матері Божої Неустанної Помочі, яка належить до скорботних ікон [5]. “На золотому тлі, символі Божого Царства, домінують дві великі постаті Пресвятої Богородиці та Дитятка Ісуса. Пресвята Діва своєю лівою рукою підтримує Ісуса, а правою вказує на Свого Сина, одночасно тримаючи обидві руки Ісуса” [3, 17].

Андрій Дем'ячук.
Кисво-Братська ікона Божої матері
(2011)

Кисво-Братська ікона Божої матері Андрія Дем'ячука надихає на гімн Ганни Гаврилець “Богородице, Діво, радуйся!” для жіночого хору, що у християнській обрядовості також називають ангельським привітанням за символікою першої частини – привітання Архангела Гавриїла, яке пролунало для Пресвятої Діви Марії в час Благовіщення. Цей твір, який активно використовується у концертній діяльності, максимально наближений до церковно-хорової співочої практики. З одного боку, в ньому втілені глибокі релігійні почуття композиторки, трепетність відчуття благодаті, сповненість смиренням та вдячністю, з іншого – мереживне відчуття особливостей української традиції співу цієї молитви. Родзинкою твору є максимальна узагальненість мелодики, некваплива плинність розспіву в умовах незвичної для схожих хорових духовних творів стабільності фак-

турної тканини, а також неординарної консонантності та майже схематичної простоти голосоведення. Зберігаючи принципи просодії та розспівів, текстового рядка як одиниці музичної форми, у “Богородице Діво” композиторка концентрується на кожному зі слів молитви або ж синтагмах фрази – це дає змогу створити відчуття зосередженої молитовності та виразу духовної чистоти. Таким чином, образність музичного твору Ганни Гаврилець “Богородице, Діво, радуйся!” втілює винятково цінну сакральну ідею досконалої краси і благодатності, виділену зі світовідчуттєвого буття народу та непохитного ідеалу духовного буття.

Андрій Дем'янчук.
Богородиця Почаївська
(2005)

Оригінальність манер малярства і різьби, глибока традиційність, що характеризують стиль митця [8], яскраво втілені в Образі Богородиці Почаївської. Чудотворна ікона Божої Матері як одна з найвідоміших святинь сакрального мистецтва відтворює символіку захисту людства, милосердя і благословення, зцілення від духовної та фізичної сліпоты. Майстер зазначає, що ікони він робить за давньою технологією майстрів як Сходу, так і Заходу. “Процес творення ікони потребує зосередження і молитви. Роботу потрібно виконувати у певній послідовності, кожним разом триває інший мистецький процес. У мене їх налічується п’ятнадцять” [5, 14].

Дивуючись іконою Андрія Дем'янчука “Богородиця Почаївська” уявляєш музичний твір Баха-Гуно “Ave Maria”, в основу якого полягає прелюдія C-dur – найбільш відома п’єса з “Добре темперованого клавіру” Й.С. Баха. У поєднанні прелюдії Баха та імпровізації Гуно була сформована п’єса для скрипки або віолончелі, яка отримала назву “Роздуми над

прелюдією Баха C-dur”. Випадково зіграна імпровізація Гуно на прелюдію І. Баха стала вагомим підґрунтям до народження шедевр класичної музики, який є одним з найкрасивіших варіантів молитви.

Дивно й те, що прелюдія Баха, будучи закінченим твором, що не потребував продовження, при звучанні мелодії, яку створив Гуно органічно поєдналась в єдине ціле з нею, і разом вони створили таке природне звучання і гармонію, що неможливо було і здогадатися, що ці два твори були написані різними композиторами в різні епохи. Мелодія твору Баха-Гуно “Ave Maria” плине легко і вільно, вона надзвичайно виразна, глибоко змістовна. Таким чином, цей музичний твір справжню красу, в якій прелюдія Баха стає акомпанементом, а мелодія Гуно чистотою звучання підносить слухачів у вищі світи і до вищих кращих почуттів і переживань.

Андрій Дем'янчук.
Ікона Божої Матері Фатімська
(2008)

Ікона Діви Марії Фатімської володіє унікальним духовним змістом, який виявляється у декількох явліннях Богородиці. Вона символізує зцілення людини та Божу ласку, молитву та покаєння як спасіння від небезпеки. Образ Богородиці зображується яскравим світлом, що опромінює її лице, і вервицею в руках.

Сприймаючи цей високохудожній твір А. Дем'янчука, на думку приходять три хори богородичної тематики, написані Б. Фільц, що об’єднані в цикл “Три молитви до Пресвятої Богородиці” Ця єдність заснована на засадах гімнічної лірики, інтонаційні витoki якої органічно сприйняті Б. Фільц через специфічний тематизм української церковно-музичної класики. Високі почуття, що надихають під час звучання зазначеного музичного твору, вишукана стри-

маність, синтезує романтичну натхненність і, певною мірою, нюанси імпресіоністичного звукопису. Виразність і лаконічність мелодики з м'якою прозорістю гармонічних барв, делікатним проявом фактурних моделей, характерних і для фольклорного співочого і водночас традиційного народного церковного співу, породжує глибокий емоційний контекст у кожному із цих творів.

Отже, образотворчі твори А.Л. Дем'янчука у поєднанні з духовними музичними творами можна використовувати на заняттях у викладанні інтегрованого курсу “Мистецтво” в умовах ЗЗСО у підготовці майбутніх вчителів мистецтва.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Узагальнюючи вищесказане, можемо стверджувати, що високохудожні твори А. Дем'янчука в супроводі з духовною музикою володіють безмежним виховним потенціалом для формування духовних цінностей і християнського світогляду шкільної та студентської молоді.

Подальші дослідження передбачають вивчення інноваційних методів, що використовуються у проведенні інтегрованих занять з музичного мистецтва в умовах ЗЗСО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біографія, творчий і науковий доробок Андрія Дем'янчука. Архів автора. 2021. 15 аркушів.
2. Бойко, Г. Ікона Божої Матері в українському іконописі. 2015. URL: <http://ikonanna.com.ua/ikona-bozhoi-materi-v-ukrainskomu-ikonopysi.html>
3. Дем'янчук А. “Матір Божа Неустанної Помочі” у контексті Богородичного циклу в іконному малярстві Галичини кінця XIX – початку XXI ст.: іконографія, художні особливості. Автореф. дис. канд. мист-ва. Львівська національна академія мистецтв, Львів. 2016. 20 с.
4. Дем'янчук А. Історія та синтез мистецтв. Навч.-метод. посібник для студентів факультету культури і мистецтв, кафедри режисури та хореографії. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 288 с.
5. Дем'янчук А. Як твориться українська ікона. Київ: Видавництво імені Олени Теліги. 2015. 336 с.

6. Ікони, українські ікони. Енциклопедія історії України: Т. 3 Ред.: В.А. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2005. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Ikony>

7. Історія української культури: Курс лекцій / під ред. доктора історичних наук С.О. Костилевої. Київ, 2010. 334 с.

8. Степовик Д. Новий Ренесанс: Ікони Андрія Дем'янчука. Київ, 2012. 365 с.

REFERENCES

1. Biohrafyia, tvorchyu i naukovyy dorobok Andriya Demyanchuka [Biography, creative and scientific achievements of Andrii Demyanchuk]. Author's archive. 2021.15 sheets. [in Ukrainian].
2. Boyko, G. (2015). Ikona Bozhoyi Materi v ukrayinskomu ikonopysi [The icon of the Mother of God in Ukrainian icon painting]. Available at: <http://ikonanna.com.ua/ikona-bozhoi-materi-v-ukrainskomu-ikonopysi.html> [in Ukrainian].
3. Demyanchuk, A. (2016). “Matir Bozha Neustannoyi Pomochi” u konteksti Bohorodychnoho tsykladu v ikonnomu malyarstvi [“The Mother of God of Perpetual Help” in the context of the Mother of God cycle in the icon painting of Galicia at the end of the 19th – beginning of the 21st century: iconography, artistic features]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv National Academy of Arts, 20 p. [in Ukrainian].
4. Demyanchuk, A. (2018). Istoriya ta syntez mystetstv [History and synthesis of arts] Educational method. a guide for students of the Faculty of Culture and Arts, Department of Directing and Choreography Lviv: LNU named after Ivan Franko, 288 p. [in Ukrainian].
5. Demyanchuk, A. (2015). Yak tvorytsya ukrayinska ikona [How a Ukrainian icon is made]. Kyiv, 336 p. [in Ukrainian].
6. Ikony, ukrayinski ikony (2005). [Icons, Ukrainian icons. Encyclopedia of the history of Ukraine]. Vol. 3: E-Y / (Ed), V.A. Smoliy (head) and others. NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Kyiv. Available at: <http://www.history.org.ua/?termin=Ikony> [in Ukrainian].
7. Istoriya ukrayinskoyi kultury [History of Ukrainian culture]. Course of lectures. ed. of Doctor of Historical Sciences S.O. Kostyleva. Kyiv, 2010. 334 p. [in Ukrainian].
8. Stepovyk, D. (2012). Novyy Renesans: Ikony Andriya Demyanchuka [New Renaissance: Icons of Andriy Demianchuk] Kyiv, 365 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.07.2022

“Христос – джерело життя. Ріка, відрізана від джерела, швидко висихає, тратить силу і міць. Земля без сонця тратить плідність, а риба без води гине. Так і людина без Бога”.

*Іван Луцик
український релігійний діяч*

“Навряд чи взагалі є щось гідніше, як вдосконалювати свій дух, увічнювати себе в своїх творіннях і дарувати їх нащадкам”.

*Олесь Гончар
український письменник, літературний критик*

